

**БЪЛГАРСКИТЕ ИЗДАТЕЛИ, ПИСАТЕЛИ И КНИГИ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЛИТЕРАТУРНИЯ ИСТОРИК**

**ПРОФ. Д.Ф.Н. ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА
ЗА ЧЕТЕНЕТО,
КНИГАТА, БИБЛИОТЕКИТЕ,
КНИГОИЗДАВАНЕТО...**

Един разговор на доц. д-р Мария Младенова

Спомняте ли си на колко години бяхте, когато се научихте да четете, и кой Ви научи да четете?

На четири години, когато баба ми Божанка Чакърва, учителствала цял живот из старозагорските села, ме научи да чета и ме караше вечер пред цялата фамилия да чета на глас.

Спомняте ли си кои бяха първите книги, които четохте в детството си?

Да. Най-напред прочетох народните приказки, които Ангел Каралийчев беше преразказал за деца и научих наизуст "Глунавия Шишо". Ангел Каралийчев беше най-близкият приятел на баща ми. Той имаше дъщеря Ани, която почина съвсем малка (на две години), и затова много ме обичаше. Сигурно в мен виждаше собственото си дете. Всичките му преразказани народни приказки за деца и повестта "Ането" посвети на Ани. Почти наизуст знаех "Тошко Африкански". Доста преди предучилищна възраст рецитирах пред гостите ни "Житената питка" от Ангел Каралийчев и "Дядовата ръкавичка" от Елин Пелин. Бях сигурна, че ще стана актриса и ще уча текстове наизуст. Но повечето деца на моята възраст също много четяха и учеха наизуст. Баба ми, дядо ми и вуйчо ми все ми казваха, че аз не чета достатъчно, понеже обичах да играя на двора, баба ме наричаше "метлата на махалата".

Как подбирате книгите, които четяхте?

Книгите, които четях, никога не съм подбирала сама. Това правеха баща ми и вуйчо ми. Бях на 5-6 години, когато едно съседско дете ми даде "Козета" от В. Юго и аз я четях тайно, ревейки. И татко ми я скри и не ми позволи да я чета. Не ми даваха да чета тъжни неща и страшни приказки. Никога не ме е било страх от тъмното. Баба казваше: "Това е така, защото не четеш страшни приказки".

Баща Ви насочваше ли Вашето четене?

Баща ми зорко следеше това, което чета, но и вуйчо ми Николай Лилиев си позволяваше да ми дава книги, без да пита баща ми. Когато той ми даде една книга с цветна корица – "Шекспир за деца", в която бяха адаптирани всички най-известни произведения на Шекспир, татко направи голям скандал. Той като че ли малко ме ревнуваше от вуйчо и му казваше: "Това дете е мое дете". Когато вуйчо умираше, ми каза: "Ти си моето единствено дете". Лилиев беше много по-ориентиран към европейската детска литература и не одобряваше тези пристрастия на баща ми към всичко българско, макар че бяха привързани много един към друг. За мен проблемът родно и чуждо е свързан с дългите препирни между баща ми и вуйчо ми и затова по-късно като литературен историк ми беше много лесно да пиша по този въпрос.

Кои писатели четяхте в гимназията?

Преди всичко френски писатели, защото учех във френския колеж "Sount Jozef" на ул. "Лавеле". Четях Алфред дьо Мюсе и В. Юго. Учехме наизуст цели поеми като "Бледа вечерна звезда от Мюсе и "Каин" от Юго. "Клетниците, "Парижката света Богородица" и произведенията на Жорж Санд четяхме в оригинал. В подготвителния клас, когато цяла година изучавахме само езика, четяхме френски народни приказки, приказките на Шарл Перо, които учехме наизуст и ни караха да ги илюстрираме. Наизуст учехме и всички възможни молитви.

Преподавателките ни монахини, които имаха по 2-3 висши образования, бяха посветили целия си живот на църквата, на нас и на нашето учение. В колежа отивахме рано сутрин и се връщахме вечер. Баща ми и вуйчо ми непрекъснато ми внушаваха, че аз не бива да ставам католичка, защото нашето православие е много по-мъдро и философски подълбоко. Благодарение на тях аз не се увлякох от католицизма, но много мои съученички станаха монахини. В колежа ме записа вуйчо Николай и той ми плащаше високата такса.

С кои български писатели от поколението на баща Ви общувахте лично?

С Ангел Каралийчев, също с Елин Пелин и неговите деца. Особено близка бях с дъщеря му Елка, която беше художничка и голяма моя приятелка. Покрай децата на Елин Пелин се сблизих и с царските деца. Особено с Мария-Луиза, която учеше в училище "Неофит Рилски" и от I до IV клас учехме заедно. За цял живот тя остана близка моя приятелка. С нея цял живот водихме тайна кореспонденция. Гордея се с нейното приятелство. Тя е една от най-умните и много разумни българки, с които съм общувала. Смятам я за една от най-близките си приятелки и се старая никога да не злоупотребявам с това мое приятелство. Когато идва в България, ми идва на гости и у дома. Никога обаче няма да я

помоля за себе си. Аз съм възпитана в монархически дух. Баща ми беше съветник на цар Борис и след 9. IX. 1944 г. веднага беше арестуван. Спасиха го дядо ми Минчо Чакъров, който беше инспектор по френски език, изпратен от проф. Ив. Д. Шишманов да учи в Гренобъл, един от големите му приятели Минчо Нейчев – комунист, народният обвинител Георги Петров от с. Търново сеймен, както и Георги Караславов, на когото баща ми като председател на жури през 1941 г. дава първа награда за романа "Снаха"

Най-близък приятел на татко беше чичо Митко (Димитър Талев). Свързваше ги Македония. Д. Талев идваше у нас на гости и говореха само за литература и за Македония. Всичките ми братовчеди са македонци. Родът Гогови е македонски род, слязал от албанските планини, преследван все заради великобългарски шовинизъм.

Постоянен гост у нас беше Асен Разцветников. Също често идваха Николай Фурнаджиев, Георги Райчев, Г. П. Стаматов, Рачо Стоянов, Владимир Василев, Матвей Вълев.

Каква е ролята на книгата и библиотеката в живота Ви?

Израснах сред много книги. Библиотеката на баща ми беше в една цяла стая в рафтове със стъкла, а книгите на вуйчо бяха на огромни купища по земята и той единствен се оправяше с тях. Чак когато станах студентка, пренесохме книгите му на долния етаж – в най-голямата стая, а след смъртта му през 1960 г. ги предадохме на библиотеката на Института за литература към БАН. Библиотеката на татко си разделихме със сестра ми доц. Божанка Константинова, която преподава детска литература в Софийския университет. Аз взех българските класици и френските книги, които ми бяха дарени от моите преподаватели от колежа, когато напуснаха България.

Успяхте ли да запазите архивите на баща си и на вуйчо си?

Архива на баща ми запазахме благодарение на сестра ми, която го предаде на архива на Музея за българска литература. Това е един много богат архив, от който изчезна една от най-ценните и дебели тетрадки – дневникът, който баща ми е водил в затвора. Веднага след 9. IX. 1944 г. той беше осъден, но бе спасен с помощта на Георги Караславов, който по това време беше в Президиума на НС. Директорката на музея твърди, че са я поискали от милицията и не са я върнали.

Архивът на Николай Лилиев аз лично подредих и предадох в Народната библиотека, след което отиде в Музея на българската литература. Той е огромен. Обработван беше в продължение на седем години. Вуйчо ми имаше култ към писменото слово на всички свои колеги поети, писатели и драматурзи.

Най-ценното от него обработихме с бележки, обяснения и тълкувания. Получиха се два големи тома, които стоят и чакат своя издател.

Току-що с Надежда Александрова завършихме подготовката на един том с писма и ръкописи на кръга "Звено" и групата на Димитър Подвързачов. Надявам се, че ще бъде публикуван. Той представя символизма, видян отвътре.

Завещано ми е и от баща ми, и от вуйчо ми, и от миналите директори на Института, издаването на българската литературна периодика. В момента за т. 6 на "Периодика и литература" обработвам всичко, свързано със списание "Златорог".

Аз много помагах на баща си при подготовката на биобиблиографския справочник "Български писатели". Той беше тежко болен от астма и не можеше да ходи по архиви и библиотеки. А в "Речник на българската литература" в 3 тома, във всеки том имам повече от 50 статии. И това са все завети.

През февруари т. г. се навършиха 100 г. от рождението на Вашия баща. Защо според Вас това събитие мина незабелязано в нашия литературен и културен живот?

Защото нашият литературен и културен живот не се интересува от литературното ни минало и защото моят баща Георги Константинов, струва ми се, е единственият член на СБП, който няма избрани съчинения. Както литераторите знаят, той е един от първите изключени от СБП след 1944 г. и е един от първите арестувани в тъмните следдевето-септемврийски времена, когато хората безследно изчезваха. След като го освободиха от затвора, беше много потиснат. Сигурно и поради тежкото си заболяване, но и поради зловещия спомен от изтезанията в Държавна сигурност, както и заради дълбокото си разочарование от много свои колеги. Но най-вече поради своята човешка същност. Баща ми беше много чувствителен и силно раним човек.

От времето, когато той ми беше в затвора, имам един много силен спомен. Един ден майка ми ме накара да отида в издателство "Хемус" при дядо Хаджиев и да кажа, че нямаме нито стотинка вкъщи. Тогава живеехме в Лозенец, на ул. "Махмърлъ" № 11 (днес улица "Николай Лилиев"). Живеехме заедно около 10 души в къща с 5 малки стаички, с голям двор и без баня, но живеехме задружно и щастливо и това ми остана за цял живот. Много съм щастлива, че живея с 6 млади хора, сред които е и правнучето ми. Дядо Хаджиев ме прегърна и целуна, а при него беше Цвети Иванов, който ме вдигна на ръце и ми каза, че баща ми е непременно жив и скоро ще се върне. Цвети Иванов тикна в ръцете ми доста дебел плик с пари и ми каза: "Тези пари са ваши, мойто момиче. Баща ти ги е отработил с книгите си. Кажете на майка си, че това са ваши пари, а не помощ от нас." Този човек е за мене една от най-светлите фигури в живота ми. Друг човек, който ми помогна с пари и беше покъртително нежен и мил, беше Рачо Стоянов.

Поетът Николай Лилиев беше Ваш вуйчо. Какво място заемаха книгите в неговия живот? Какво научихте от него?

Той е брат на баба ми Божанка Чакърова и всъщност ми е дядо, но му казвахме вуйчо. Той се е върнал от Варна, където е учителствал, когато аз съм се родила и докрая на живота му живеехме заедно. Николай Лилиев – от времето, от което аз го помня, превеждаше усилено чужди пиеси за Народния театър. Например "Ромео и Жулиета" и "Сън в лятна нощ" от У. Шекспир. Преведе "Витязът в тигрова кожа" от Шота Руставели. Аз спях в неговото легло и той ми разказваше приказки. Живеехме много натясно. Спяхме по трима човека в стая. Той четеше много българска поезия и произведения на млади драматурзи. Четеше в оригинал на френски, английски, немски и руски и превеждаше от тях. Много обичаше да се рови в купищата натрупани книги в тясната си стаичка, в която нямаше място за библиотека. Бюрото, на което той работеше, беше детско. Той цял живот не купи нищо за себе си. Леглото, на което спеше, беше с табли, купено още от баба ми Божана.

Всичките подаръци, които получаваше от Н. О. Масалитинов, той ми ги подаряваше. Още пазя един красив часовник, една красива настолна лампа и една мъничка Богородичка. Той нямаше нищо. Само книги. Много често ми носеше шоколади и аерошоколади, каквито в България по време на войната нямаше. Какво научих? Най-важното, че материалните блага нямат никакъв смисъл. Че е срамно да искам да се докарвам с различни тоалети. Че е достатъчно да си играя с плюшеното мече. Актьорът Иван Димов ми донесе една много красива спяща кукла, която казваше "мама". Аз щях да се побъркам от радост, но скоро след това в нашия двор дойде да си играе едно съседско дете, което ме помоли да му дам да подържи куклата. Аз не му я дадох, но за голямо мое нещастие вуйчо наблюдавал тази кошмарна сцена. Слезе и я подари на детето, казвайки: "Нашето Елче не заслужава този подарък". Бях много огорчена от тази случка. Не съм в състояние и сега да реша дали тази постъпка на вуйчо не беше прекалена. Тя остави у мен чувство за вина, последиците от която изпитвам много често. Научи ме да раздавам всички, което имам, на другите. Той самият раздаваше всичко, което имаше – на гардеробиерите и разпоредителите в театъра, и на много бедни хора в кв. "Лозенец". Печелеше добре в театъра и освен голямото ни семейство помагаше и на други хора. Имаше 2-3 ризи и един костюм, но беше винаги елегантен. Когато той почина, го облякохме в единствения му костюм и в бялата му празнична риза.

Много добре си давам сметка, че с нищо не мога да приличам на необикновения си вуйчо, но поне умея да се срамувам от недостатъците си и да правя неимоверни усилия да надделявам над амбициите и егоизма си.

Какви книги пазите в собствената си библиотека?

В моята стая освен книги има само легло и бюро. На стената срещу мен са българските книги, а зад гърба ми – чуждите. Много книги съм раздала и не са ми върнати и това е мой голям грях към книгите на баща ми и вуйчо ми. Пазя всичките над 20 издадени книги на баща си, вуйчовите стихове в различни издания, книгите с надписи от Д. Галев, с автографите на Ангел Каралийчев, Елин Пелин, Г. Райчев, Г. Караславов, от редица по-нови автори като Д. Димов и Ем. Станев, както и от много съвременни автори.

Сама ли избрахте университетската си специалност?

Не! Аз исках да завърша Музикалната академия. Седемнадесет години съм свирила на пиано и учителите ми Андрей Стоянов и Димитър Ненов ми внушаваха, че трябва да стана пианистка. Отказах се от тази своя мечта само заради баща си, който ме молеше да уча българска филология. Той много страдеше, че е загубил първото си дете като бебе (Николай) и казваше, че в мен му е цялата надежда да продължа да уча най-хубавата специалност на света – българска филология. Днес съм благодарна на покойния си баща, защото отдавна съм разбрала, че освен заниманията с литература няма други, които така да осмислят живота. Много се радвам, че и моята по-малка сестра (с 9 г.) Божанка също се посвети на българската литература, и то на българската детска литература. Тя е доцент в СУ "Св. Кл. Охридски".

Спомняте ли си коя е Вашата първа публикация? Кой ви подтикна да я напишете?

Да. Спомням си. Аз бях студентка и участвах в една среща с млади талантиви поети, между които беше и Георги Джагаров. Много го харесвах. Познавах всичките му стихове, станах и говорих за него. След срещата той ме извика и ме помоли да отида във в. "Литературен фронт", където беше редактор, за да ми възложи да напиша някаква рецензия. Аз моментално отидох. Джагаров ми даде да рецензирам романа на Г. Николаева "Жътва". Така през 1952 г. се появи първата ми публикация.

Аз винаги съм имала добро чувство към Г. Джагаров. За мен той е един талантлив творец и поет. Много възторжен и силно увличащ се човек. Когато веднъж в кафенето на СБП, където аз много често ходех с моите приятели Т. Жечев, Кр. Куюмджиев и Здр. Петров, му казах, че ще възстановя Радикалдемократическата партия заради паметта на баща си и дядо си Минчо Чакърров, той ми каза и беше съвсем искрен, че за него би било гордост и щастие да членува в тази интелигентна партия. Казах му, че това е невъзможно, тъй като е бил комунист, и то твърде активен. По-късно научих, че синът му е станал член на младежката РДП.

Как формирате литературния си вкус?

Много пъти съм променяла литературния си вкус. В детската си възраст най-много обичах приказки и истории, свързани с вълшебства и приключения. После се пристрастих към българските писатели и най-вече към творчеството на Й. Йовков и Ангел Каралийчев. По-късно романтизмът започна да ми се струва пълен с илюзии и започнах с най-голямо увлечение да чета Балзак, Дюма, Мопасан – под влияние на преподавателките ми във френския колеж.

В Университета се уверих, че баща ми е бил прав, когато ме е убеждавал, че руската литература, особено Толстой, Пушкин и Достоевски, е най-великата на света. Това мое схващане се утвърди напълно през времето, когато живях в Полша, където пет години бях лектор по български език и литература в Краковския университет (1977 – 1982). Там имах щастието да се запозная в оригинал с творчеството на големите полски писатели и да усетя тяхното величие, но и предимствата на великата руска литература.

Четете ли литературна критика?

Да. Много. От Ив. Д. Шишманов, Боян Пенев, Владимир Василев и Ал. Балабанов до днешните си колеги, защото са ми много любопитни, а книгите на някои от тях като Валери Стефанов и Бойко Пенчев са написани талантливо и с голяма научна ерудиция. Те изразяват ново и непознато досега разчитане на художествените текстове, които моето поколение разбираше и тълкуваше по различен начин. Убедена съм, че най-образованите и най-надарените от младите са по-близо до големите идеи на нашето време и това им помага да имат свой поглед към класиците и към майсторите на световната литература. За мен техните интерпретации са по-ценни не само защото са новаторски, а и защото отговарят на съвременната духовност.

Кои са любимите Ви български автори? Връщате ли се към класиците?

Николай Лилиев, Й. Йовков, Пенчо Славейков, П. Яворов, Г. Райчев, Св. Минков, Чавдар Мутафов, Вл. Полянов и съвременните фантасти Любен Дилов и Павел Вежинов. От младите автори най-добре познавам и харесвам Алек Попов, Г. Господинов, Николай Ватов, Здравка Ефтимова и Емилия Дворянова. Надявам се, че тепърва ще прочета и книгите, излезли през 2001 – 2002 г. на най-младите автори. Много време отделям за четене на книги и дисертации и все по-малко пиша.

Има ли автори и книги, които препрочитате?

Разбира се. "Майсторът и Маргарита" на М. Булгаков и пак бих я прочела. "Братя Карамазови" и "Идиот". Чела съм ги много пъти. Не бих препрочела "Престъпление и наказание". Не знам защо. Редовно препрочитам стиховете на Яворов, Лилиев и Дебелянов, но най-много съм чела четирите Евангелия. Сигурно защото ги преподавам в НАТФИЗ, където в специалност кукловодство имам часове по древни митове, религии и приказки на народите.

Какво четете сега?

Новата книга на Туве Янсон "Ноемврийски приказки", защото другите ѝ две произведения ги преподавам. Задължително чета и Джон Толкин. Това не е обикновена детска литература. Той е колкото детски автор, толкова и философ и мъдрец, който неслучайно стана любим писател и на моите студенти от НАТФИЗ. С голямо увлечение прочетох всички книги за Хари Потър на Дж. Роулинг.

Какво мислите за съвременния български роман?

Мисля, че той вече не е епически жанр, че много се отдалечава от историческата панорама и от националната атмосфера, но за сметка на това разкрива необозрими вътрешни хоризонти, представя личността в процеса на трудното ѝ самопознаване или в невъзможността ѝ да се самоопознае и около нея витае мистична атмосфера. Като в романа "Госпожа П" на Емилия Дворянова. Днес в разцвет е камерният роман, но очаквам да настъпи отново период на преоткриване на епоса.

Какви са Вашите критерии за добър роман?

Добър роман за мене е този, чиято нарация бяга от ежедневната битова панорама и от вътрешналите на всички ни дребнави политически дрязги. Романът, който открива нови вътрешни светове, който се съсредоточава над трудни съдби и привидно непонятни странни преживявания. Най-увлекателни за мене са духовните приключения и конфликти, загадките и мистиката на съвременната личност. Най-различното в сравнение с това, което познаваме и съм чела, ме привлича най-силно. Мисля, че това е характерна женска черта – любопитството. Живея заедно с 6 млади души и естествено най-интересно ми е тяхното поколение в литературата, както и поколението на младите ми колеги от Института за литература и от университетите.

Водите ли си бележки и записки, когато четете?

За съжаление рядко, тъй като това е мое задължение, когато пиша рецензии за Специализирания научен съвет или за Висшата атестационна комисия. Когато чета за

удоволствие, смятам че бележките ще отнемат част от удоволствието. Предпочитам да си мисля, докато чета, но с възрастта не успявам да довърша прочита на произведения, които не ми харесват. По телевизията гледам само новините и политическите предавания.

Вероятно имате много книги с автографи и посвещения. Пазите ли ги? Кои от тях са ви най-скъпи?

Най-скъпи са ми книгите на моите най-близки приятели, които за нещастие са вече покойници: К. Куюмджиев, Т. Жечев, З. Петров, Б. Ничев, Ст. Кожухаров, Ат. Натев. На баща ми и на вуйчо ми и на техните някогашни най-близки приятели.

С кои съвременни български писатели и поети поддържате приятелски връзки?

С мнозина. С Георги Господинов, който е и член на ръководената от мене Секция по нова и съвременна българска литература, който освен талантлив писател е и много добро момче. С Алек Попов, с Елин Рахнев, Здравка Ефтимова, Веселина Цанкова от Варна. Повечето ми млади приятели са литературни историци и критици – Мирослав Дачев, Пенка Ватова, Вихрен Чернокожев, Елка Трайкова, Елка Димитрова, Таня Ичевска и др.

Кога се формира интересът Ви към полската литература и култура?

От 1977 г., когато станах лектор в Ягелонския университет в Краков и цели 5 години преподавах български език, българска литература и българска култура на изключително любознателни полски студенти българисти. Попаднах в средата на истински полски интелектуалци, при това българисти и слависти като Франтишек Славски, проф. Хоновска, проф. Зджих Неджеля, проф. Александър Наумов – сегашен директор на Института по славянски филологии, д-р Войчех Галонзска, проф. Юлиан Конхау, проф. Йежи Русек, проф. Тереза Домбек от Варшавския университет, проф. Малгожата Коритковска от Университета в Лодз, Галя – българка, женена във Варшава, която е бивш директор на Българския културен център, а сега преподавател в Университета в Познан – най-голямата българистка. Оближих се и с много българи и слависти, активисти от "Солидарност", като Адам Михник и др. В средата на тези полски интелектуалци се чувствах изключително добре. Много неща научих от тях – не само за полската литература и култура, но и за високата етика на човешкото поведение, за научната етика и политическата зрялост.

Разбрах какво огромно значение за духовния свят на полския елит има вярата в Бога. И още повече започнах да уважавам малцината истински религиозни хора в България, каквито бяха вуйчо ми и баща ми. Радвам се, че синът ми живя с мен в Полша и възприе моите възгледи за религията, за литературата и театъра.

Вие сте заслужил деятел на полската култура. Има ли други българи, удостоени с това почетно звание?

Аз получих това отличие през 1990 г. Има български музиканти, актьори и писатели, които също са заслужили деятели на полската култура.

Носител сте на "Рицарски кръст", който се равнява на българския орден "Стара планина". За какво го получихте?

Това е най-големият полски орден, който възприемам като голяма чест. От България единствените му носители сме аз и писателката Блага Димитрова, което за мен е изклю-

чително голяма гордост. След него нямам необходимост от никакъв друг орден. От български орден не се нуждая. След този "Рицарски кръст" никакво друга награда не ми е необходима. Никога искала да получавам награди от България. Нито в миналото, нито сега.

Мисълта за ордени и награди не Ви вълнува. Какво друго Ви вълнува?

След здравето и съдбата на правнука ми, на внуците и на децата ми най-много ме вълнува качеството на лекциите, които чета в НАТФИЗ и в Пловдивския университет. Щастлива съм, че бях поканена от есента на 2002 г. да чета лекции по полска литература на XX в., което за мен не само че е голямо удоволствие, но е и радостно чувство за отговорност пред полонистите у нас. Работя над този нов курс и това е основната ми задача до есента.

Кои български автори са най-известни в Полша?

В Полша са известни много български автори и са преведени много техни произведения. На първо място са Пенчо Славейков и Иван Вазов, Боян Пенев и Дора Габе, Блага Димитрова, Йордан Радичков, Вера Мутафчиева, Антон Дончев, Ивайло Петров, Павел Вежинов, Любен Дилов и др.

Кое е любимото Ви занимание?

Пред литературата предпочитам театъра и музиката, защото са ми за безкористно лично удоволствие. Литературата е на трето място, но тя е задължение. Всички детски спектакли съм гледала по 4-5 пъти.

Вие сте автор на 18 книги. Коя от тях цените най-много?

Най-много ценя книгата си за Георги Райчев, с която станах малък доктор, книгата ми върху фантастиката, с която станах голям доктор, както и двете ми книги върху българския разказ, с които кандидатствах за професура.

Кои други държави освен Полша познавате?

Никоя друга страна освен Полша не познавам добре, защото в Москва стоях една седмица заедно със Здравко Петров и прекарах много зле в гостиница "Академическая". Напразно правих постъпки да видя приятелката си в Бон, да видя Париж, да бъда лектор в Марсилия, тъй като добре владее френски език. Отказаха ми дори екскурзия до Цариград и Атина. След 1990 – 1991 г. по покана на Жак Лонг – министър на културата на Франция, два пъти посетих Париж, макар и за няколко дни. Бях и в Лондон за 2 дни. Два пъти ходих в Америка като член на борда Американския университет в Благоевград, в чието създаване взех пряко участие като председател на Комисията по образование във ВНС. Смятам за свой най-голям късмет пътуването си в Полша в най-интересното време на "Солидарност". И сега, ако мога да избирам къде да пътувам, без колебание винаги бих посочила Полша.

Пишете ли в момента нова книга?

Да. Откакто се отказах от политиката имам повече време за писане, а това стана със заминаването ми на работа в българското посолство като пълномощен министър по културата (1992 – 1995) в Полша и след като в мое отсъствие РДП се разцепи, твърдо реших да не се занимавам си политика. Сега по случай 70-годишнината си реших да събера в отделна

книга писаните статии и студии през периода 1996 – 2001 г. Заглавието на книгата е "Какво ще кажем ний на младите сърца" – по стих на Н. Лилиев. Повечето от статиите и студиите са върху автори, които се изучават в българските училища и се надявам те да бъдат полезни на учениците и кандидастудентите.

Каните ли се да напишете спомени за личностите, с които сте общували и които са минали през Вашия дом?

Каня се, но не намирам време.

За читателите на сп. "Издател" ще бъде интересно да ни кажете как върви работата над новия "Речник на българската литература"

Моята секция реши първо да издадем второ преработено и допълнено издание на еднотомния "Речник по нова българска литература", с библиография от и за писателите. Тритомният речник ще бъде основно преработен и допълнен. Надявам се, че работата ни ще върви бързо, защото имаме солидна база, на която да стъпим. В момента завършваме уебстраницата на Института за литература в Интернет, в която предоставяме очерци, портрети и статии за отделни страни от творчеството на 18 български автори, влизащи в програмата на кандидатстудентския изпит по българска литература. Целта ни е да улесним и да подобрим цялостната подготовка на кандидат-студентите.

Как виждате бъдещето на книгата? Има ли опасност тя да бъде изместена от телевизията, от компютрите и Интернет?

Не. Никога. Книгата има друга роля. Можеш да я четеш и да мислиш. Тя е друг вид духовна потребност. Незаменима е.

Как мислите – ще оцелеят ли българските библиотеки и читалища в условията на духовната криза, в която живеем?

Трудно ще оцелеят, като имам предвид състоянието на обществото. Най-много ме тревожи това, че в библиотеките не постъпват нови книги. За мен библиотеките са най-слабото място в развитието на българската култура.

Непростимо е поведението на българските издатели, които не спазват Закона за депозиране на печатните произведения и не даряват свои книги поне на големите български библиотеки и преди всичко на Националната библиотека "Св. св Кирил и Методий".